

KRONIKK

Nøkkelen til å forstå Olavs helgenry må vi søke i forståelsen av hans livsverk – Olavus coronatus per martyriam. Det var hans død, ikke hans liv, som kronet ham til helgen.

Martyrkongen – Olav den hellige

ROALD NIKOLAI FLEMESTAD

biskop i Den nordisk-katolske kirke

Etter reformasjonens brudd med fortiden overvintret minnet om Olav den hellige i den folkelige tradisjon og fromhetspraksis. Først i annen halvdel av det 19. århundre gjenoppstod interessen for helgenkongen i allmennheten. Olavstradisjonen fikk sitt store gjennombrudd i 1930 i forbindelse med 900-års minnet da Olsok ble offisiell flaggdag i Norge.

Siden er nye arrangementer kommet til med Olavsspelet på Stiklestad og fra 1963 Olavsfestdagene i Trondheim. I tillegg er det store og små markeringer over det ganske land. Mangfoldet i feiringen kan undertiden synes å overskygge den kirkelige festen. Det kan derfor være betimelig i disse turbulente tider å besinne seg på Olavs status ikke bare som nasjonalt symbol, men også hans helgenry. Selvfølgelig burde Nidarosdomen i seg selv være tilstrekkelig garant for Olsokfeiringens kirkelige forankring, men i de senere år har programmet for Olavsdagene i Trondheim hatt et nokså ubestemmelig fokus.

Det grunnleggende spørsmål er: Med hvilken rett kan vikingekongen benevnes som helgen? Det forbløffende er at det var hans argeste motstandere i Trøndelag, Tore Hund og Kalv Arneson, som kort tid etter hans død gjorde kong Olavs helgenstatus gjeldende. Deres anger over å ha drept ham kom til uttrykk i radikale botshandlinger. Likeledes bidro jærtegnene rundt kongens lik til et stemningsskifte også blant trønderne i sin alminnelighet.

Nøkkelen til å forstå Olavs helgenry må vi imidlertid søke i kirkens forståelse av hans livsverk – Olavus coronatus per martyriam. Det var hans død, ikke hans liv, som kronet ham til helgen.

Olavs fremste attributter som helgen er kongekronen, øksen og en allegorisk drage under hans fotskammel. Kronen plasserer ham blant fortidens kristne konger som Konstantin og Karl den store. Øksen viser hans autoritet som rettferdig lovgiver, men den er også redskapet som fratok ham livet. Dragen under hans føt-

ATTRIBUTTER: Olavs fremste attributter som helgen er kongekronen, øksen og en drage under hans føtter. Dette maleriet er malt av Pius Adamowitsch Welonsky i 1893, og henger i et av sidekapellene i den katolske basilikaen San Carlo al Corso i Roma.

Foto: Adobe Stock

ter blir gjerne tolket som et allegorisk uttrykk for hans kamp for selovervinnelse. Slik fremstår Olav ikonografisk samtidig som kongen der beskytter lov og rett og som martyren som ved sin død beseiret ondskapsen.

Denne motivkrets gjenfinnes også i Olavsantemensalet

fra første halvdel av 1300-årene. I midtpartiet fremstilles Olav med krone og øks omgitt av evangelistsymboler, mens scener fra hans liv og død illustrerer kongens livsferd i Kristi etterfølgelse. Kongen æres som «Norges apostel», slik det lyder i Olavshymnen «Lux illuxit laetabunda» fra 1100-tallet:

*Ljoset rann med liv um lande,
ljuset store, ljuset sanne,
lovsong verdt og jubelkvad.*

*Lat oss i vår fagnad sæle, lova
Gud med munn og mæle, kvar ein
kristen syngja glad!*

*Martyrdrott som liv hev funne,
sæla no for deg hev runne. Bed for*

folket du hev vunne, som i heidendom låg bunde, at me frie upp fær stå!

St. Olav var den første helgen som ble anerkjent som sådan i Norden. Hans såkalte kanonisering ble foretatt av den engelske biskop Grimkjell allerede ett år etter slaget på Stiklestad. Kirkens anerkjennelse av Olav som martyr skulle ikke bare forene trønderne innbyrdes, men også bli et vendepunkt i kristningen av Norge som siden hans dåp hadde vært hans store livsprosjekt. Samtidig som Olavsberetningen ble kjent i Europa, ble etter hvert kirker tilegnet Olav ikke bare i England og Skandinavia, men også i Normandie, de baltiske land og endog i Konstantinopel. Før Reformasjonen er cirka 340 kirker innviet til ham hvorav 288 utenfor Norge. I Sverige alene er det minst 75 Olavkirker, i Danmark rundt 20 og 13 i Finland. Den eldste bildefremstilling av Olav er fra cirka 1160 på en søyle i fødselskirken i Betlehem, mens de eldste liturgiske tekster stammer fra England hvor Olav var særlig populær, blant annet med syv Olavkirker i London alene.

Allerede i 1032 kom de første pilegrimer til hans grav i Nidaros og siden kom det tilreisende ikke bare fra de nordiske land, men fra hele Europa. I begynnelsen gikk pilegrimene sammen med andre reisende, men etter hvert skilte de seg ut med egen klesdrakt og symbolske merker. Den eldste skriftlige beretning fra en pilegrimsferd til Nidaros dateres til 1108. For å lette vilkårene under vandringen garanterte kongemakten deltagernes trygghet ved å bygge overnattingssteder på 30–40 kilometers avstand langs pilegrimsruten. De reisende fikk også fri føde og beitemark for hestene.

I middelalderen var Hellig Olavs grav i Nidaros et valfartssted på linje med Jerusalem, Roma og Santiago de Compostela. Det er anslått at det på det meste var rundt 40.000 som deltok i pilegrimsvandringene. Som følge av pavens avlatshandel for å finansiere byggingen av Peterskirken i Roma skulle imidlertid pilegrimsvandringene etter hvert komme til å ebbe ut i senmiddelalderen. Fra 1537 tok så vandringene til Nidaros helt slutt etter kong Christian IIIs kirkeordinans. Som nasjonalt symbol hadde den danske kongemakt rimeligvis lite til overs for Olav – Norges evige konge. Men det er begynnelsen på et nytt kapittel i norsk kirkehistorie – Reformasjonen.